

فلور گیلان

گردآوری و تألیف:

ولی الله مظفریان

عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور
(باغ گیاهشناسی ملی ایران)

زمستان ۱۳۹۷

فرهنگ ایلیا

سرشناسنامه: مظفریان، ولی‌الله ۱۳۳۲ -
 عنوان و پدیدآور: فلور گیلان / تالیف و گردآوری ولی‌الله مظفریان.
 |خوزه هنری گیلان|
 مشخصات نشر: رشت، فرهنگ‌ایلیا، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۵۵۶ ص. مصور.
 شابک: ۰ - ۶۰۷ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸
 موضوع: گیاه‌شناسی - ایران - گیلان
 موضوع: گل‌ها - ایران - گیلان
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ف ۸ م ۳۷۱ QK
 رده‌بندی دیویی: ۵۸۱ ۹۵۵۳۳
 شماره کتابخانه ملی: ۵۳۶۸۲۵۵

بخشی از هزینه‌های این پژوهش بر عهده سازمان جنگل‌ها و مراتع
 و مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور بوده است.

فرهنگ ایلیا

• فلور گیلان	• ولی‌الله مظفریان
• چاپ نخست: ۱۳۹۷	• شمارگان: هزار نسخه
• شماره نشر: ۷۰۰	• شماره نشر: ۷۰۰
• حروفچینی: فاطمه عباسپور	
• عکس‌های روی جلد و نسخه‌پردازی: نیما فرید مجتهدی (کارگاه نشر فرهنگ‌ایلیا)	
• تمامی حقوق این کتاب محفوظ است.	
• شابک: ۰ - ۶۰۷ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸	
• نشر فرهنگ‌ایلیا؛ رشت، خ آزادگان، جنب دبیرستان بهشتی، خ صفایی، خ حاتم، شماره ۴۹	
• تلفن: ۳۳۳۴۴۷۳۳ ۳۳۳۴۴۷۳۲ ۰۱۳	• دورنگار: ۳۳۳۲۱۸۲۸ - ۰۱۳
www.farhangeilia.ir Email: nashreilia@yahoo.com	

یادداشت حوزه هنری گیلان

یکی از شگفتی‌های طبیعت، گیاهان هستند که نقش مهمی در تغذیه، توسعه صنعت و سالم‌سازی محیط‌زیست و جلوگیری از فرسایش خاک دارند. گیاهان به اندازه زمین برای زندگی انسان‌ها و جانوران مهم و حیاتی هستند به همین دلیل به عنوان ارزشمندترین ثروت هر کشور محسوب می‌شوند. استان گیلان به دلیل اقلیم خاص و منحصر به فرد، یکی از رویشگاه‌های مهم و متنوع گیاهی است. به گونه‌ای که حدود بیست درصد فلور کشور در این استان می‌روید و حدود دو هزار گونه گیاهی تاکنون در این استان شناسایی شده است. همین سرمایه طبیعی سبب شده است تا ردپای این گیاهان در سبک زندگی مردم این دیار مشهود باشد. تا جایی که در تنوع غذایی، معماری، اقتصاد، صنعت، پزشکی و... نقشی پررنگ داشته و دارند.

شناسایی و معرفی این گیاهان که گونه‌هایی از آنها نیز در حال انقراض است، بی‌گمان در توسعه استان گیلان از دیدگاه‌های گوناگون حائز اهمیت است. کتاب «فلور گیلان» اثر دکتر شترگ است که توسط دکتر ولی‌الله مظفریان یکی از بزرگان گیاه‌شناسی کشور به انجام رسیده است. جا دارد با سپاسگزاری از ایشان و نیز سازمان جنگل‌ها و مراتع و مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور که بخشی از هزینه‌های این پژوهش را برعهده گرفتند، قدردان زحمات ناشر گرامی نیز باشیم.

حوزه هنری گیلان این کتاب را به همه دوستان این خطه سرسبز تقدیم می‌کند.

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه.....
۱۵.....	توصیف کلی سیمای استان گیلان.....
۲۵.....	پوشش گیاهی و جوامع و گروه‌های کاربردی استان گیلان براساس موقعیت و رویشگاه آن‌ها.....
۷۹.....	گیاهان بی‌گل.....
۹۸.....	گیاهان گلدار.....
۱۰۲۱.....	منابع.....
۱۰۲۳.....	نمایه نام‌های فارسی.....
۱۰۴۵.....	تصاویر.....
Foreword.....	2.....
A short survey of Gilan vegetation (Iran).....	4.....
Alphabetical Index of Scientific plants name.....	41.....

مقدمه

شناخت گیاهان هر استان عاملی جهت شناخت بهتر منابع طبیعی تجدیدشونده و کمک موثری در راستای آشنائی علاقمندان به طبیعت و خصوصیات گیاهان و در نتیجه کاربردها و مصارف آنان است.

نگارنده طی سال‌ها جمع‌آوری و شناسایی گیاهان ایران و مشارکت در تشکیل هرباریوم مرکزی ایران (موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور) همواره این تفکر را در سر می‌پروراندم که در جنگل‌های ایران چه می‌گذرد و چه عده‌ای گیاهان ایران در میان توده‌های جنگلی می‌رویند. به‌خصوص که از اوایل دوران دانشجویی و ورود به جنگل، آواره این ذهنیت که کار کردن در جنگل دشوار و اغلب ترسناک است ما را از ورود به جنگل‌ها، جمع‌آوری و شناسایی گیاهان مگر در موارد محدود باز داشته بود تا اینکه با کارشناسان سازمان جنگل‌ها بیشتر مراوده پیدا کرده و از میزان آگاهی آن‌ها نسبت به پوشش جنگل و شناخت گیاهان آگاه شدم و به نیاز آن‌ها نسبت به شناخت گیاهان جنگلی پی بردم. به‌نظر اینجانب هیچ برنامه‌ریزی دقیقی امکان ندارد مگر اینکه با رویش‌های کف جنگل و کناره‌های راه‌های دسترسی به آن آشنا بوده و علل حضور و عدم حضور آن‌ها را دانست و از نیازهای اکولوژیک آن‌ها آگاهی پیدا کرد. براساس آن جهت بهره‌برداری بهینه و پایدار و احیا و بازسازی برنامه‌ریزی کرد. با این دیدگاه تصمیم گرفتم که به نحوی وارد جنگل شده و نسبت به شناسایی گیاهان کف آن اقدام کنم. با ارائه طرح شناسایی، جمع‌آوری و انتشار جنگل‌های خزری به سازمان جنگل‌ها، طی سال‌ها انتظار بالاخره مسئول وقت سازمان پذیرفت تا هزینه‌ای به میزان کافی را در اختیار بگذارد تا بتوان فلور جنگل‌های شمال ایران را نوشت ولیکن با کمال تأسف مجدداً اعلام نمود امکان‌ات اعلام کردند که بودجه‌ای محدود فقط جهت نگارش فلور جنگل‌های استان گیلان وجود دارد. بنابراین فعلاً نسبت به انجام بخشی از طرح مذکور اقدام کنید. با اعلام موافقت با اجرای طرح به موسسه تحقيقات جنگل‌ها و مراتع کشور، سرانجام در اوایل پاییز ۱۳۹۱ دست به کار شده و اولین مسافرت جهت برنامه‌ریزی شناسایی بیشتر با مسائل و مشکلات دست به گریبان طرح، راهی شمال ایران شدم و با جمع‌آوری تعدادی از گیاهان به تهران برگشتم. همواره مترصد حضور در گیلان بودم تا اینکه طی اسفند ماه سال ۱۳۹۱ تا اواخر شهریور ماه ۱۳۹۲ شش مسافرت به مدت حدود ۴۵ روز به استان و نقاط مختلف جنگلی آن انجام شد. در مجموع قریب به ۷۲۰ گونه گیاه از نقاط مختلف جنگلی و کناره‌های جاده‌های دسترسی به جنگل شناسائی و کلیه نمونه‌های جمع‌آوری شده نیز به هرباریوم مرکزی ایران منتقل شده‌است، در طی انجام این مسافرت‌ها و مطالعات دیگر صورت گرفته در استان قریب به ۵۳۴۰ قطعه عکس رنگی از گونه‌های گیاهی تهیه شد که امروزه در معرفی فلور از آن‌ها بهره

گرفته‌ام، در ضمن در کتاب حاضر به گیاهان جنگلی بسنده نکرده و به‌منظور غنا بخشی به اطلاعات ارائه شده تلاش در ارائه کلیه گیاهان استان (فلور استان گیلان) صورت گرفته و از تصاویر تهیه شده توسط نگارنده سراسر ایران بهره گرفته و از تعداد کمی از تصاویر تهیه شده توسط آقای ادریس مهدوی استفاده شده‌است. یادآور می‌شوم قبل از رفتن به استان با سابقه و آشنایی که با فلور استان (شناسائی گیاهان تالاب انزلی اطراف آن) و نگارش بخشی از فلور گیلان در کتاب گیلان (گروه پژوهشگران ایران ۱۳۷۴) و مطالعات انجام شده در مورد مسائل زیست محیطی ایجاد سه سد کوچک در سه نقطه از استان و بعلاوه آشنایی کافی با منابع رفرانس با خصوص فلورا ایرانیکا (K.H.Rechinger Flora Iranica 1963-2015) که در آن در مجموع ۳۵۰ گونه از گیاهان جنگلی استان اشاره شده‌است و جمع‌آوری اطلاعات از هرباریوم ملی ایران و هرباریوم استان گیلان، اقدام به استخراج فهرستی از گیاهان منطقه کردم. جهت تکمیل اطلاعات برای نگارش فلور استان از اطلاعات جمع‌آوری شده از نمونه‌های هرباریومی و فلورهای فارسی ایران بعلاوه مقالات چاپ شده در ارتباط با پوشش گیاهی تالاب استیل، گیاهان پارک ملی بوجاق و پایان‌نامه آقای دکتر مرادی در حوز رودخانه لمیر نیز بهره‌مند شدم. و البته عکس‌های آقای مهدوی قریب به ۴۲۰۰ قطعه از گیاهان شرق گیلان دربرگیرنده تعداد قابل توجهی از گیاهان زنتی و بومی که به‌منظور شناسائی آنان به‌من ارائه شده‌بود نیز کمک شایان توجهی به تکمیل فهرست گیاهان استان بوده که در این کتاب قریب به ۱۶۵۵ گونه از گیاهان خودروی و کاشته شده استان معرفی شده‌است.

بزرگ‌ترین تیره‌های گیاهی دربرگیرنده این سدادان گونه عبارتند از:

Compositae/ Asteraceae 173

Papilionaceae/ Fabaceae 129

Gramineae/ Poaceae 92

Labiatae/ Lamiaceae 8۱

Rosaceae 80

Cruciferae/ Brassicaceae 78

Caryophyllaceae 51

Cyperaceae 46

Boraginaceae 42

Chenopodiaceae 19

قابل ذکر است که باتوجه به دشواری‌های دسترسی به فلور جنگل‌ها و مراتع استان به‌خصوص در ناحیه اشکورات که مطالعات کمی در آن صورت گرفته و فقدان اطلاعات کافی در ارتباط با گونه‌های گیاهی این بخش از گیلان، تعداد قابل توجهی از گیاهان استان، با همه تلاش صورت گرفته توسط نویسنده در این کتاب معرفی نشده‌اند. در ضمن باتوجه به دگرگونی‌های پیش آمده در سطح استان و تغییر پوشش گیاهی عملاً دسترسی به اطلاعات مطالعاتی قبلی به‌خصوص گیاهان تالاب انزلی برای تهیه عکس‌های رنگی از آن‌ها برای نویسنده میسر نشد.

درعین حال باید اذعان کرد که در میان گیاهان جمع آوری شده علاوه بر گونه های کمیاب و نادر، تعدادی از گیاهان نیز برای اولین بار از سطح مناطق جنگلی جمع آوری شده است که می توان به گونه های رکورد *Cyclospermum leptophyllum* از تیره (Umbelliferae)، *Sisyrinchium exile* جنس و گونه رکورد برای ایران از تیره زنبق (Iridaceae)، و گیاه تازه یافت شده *Mycelis muralis* از تیره کاسنی (Compositae) و *Aethusa cynapium* از تیره (Umbelliferae) و گیاهان جدیدی چون *Lactuca gilanica* از تیره کاسنی (Compositae)، *Potentilla humilis*، از تیره (Rosaceae)، *Verbascum gilanicum* از تیره (Scrophulariaceae)، *Bupleurum gilanicum* از تیره (Umbelliferae)، *Pimpinella gilanica* از تیره (Umbelliferae)، *Astragalus (Ornithopodium) kelishorensis* برای ایران و جهان گیاه شناسی اشاره داشت که تا به حال از ایران شناسائی نشده بودند. در ضمن گیاهان بسیاری نیز وجود دارند که شاید برای دومین بار از این مناطق جمع آوری می گردد و در هرباریوم مرکزی ایران نمونه های معدودی از آنها وجود دارد. از جمله می توان به *Spiranthes spiralis*، *Impatiens Noli-tangere*، *Peucedanum caucasicum*، *Lauraea sammaria* و *Saxifraga sibirica* اشاره داشت و تعدادی از نمونه ها که به علت ناقص بودن تا به حال موفق به شناسایی آنها نشده ام.